



RAAP-RAPPORT 3724

Plangebied Rijksstraatweg 22 te Sleeuwijk

Gemeente Altena

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en
inventariserend veldonderzoek (verkennend booronderzoek)

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: Plangebied Rijksstraatweg 22 te Sleeuwijk, gemeente Altena; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek (verkennend booronderzoek)

Versie: 21-06-2019

Auteur: ir. G.R. Ellenkamp

Projectcode: SLERI

Bestandsnaam: RAAPrap_3724_SLERI_20190621

Autorisatie: ir. E.H. Boshoven

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2019

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Van Diest Advies & Ontwikkeling heeft RAAP in januari 2019 een archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd voor het plangebied Rijksstraatweg 22 te Sleeuwijk in de gemeente Altena (voorheen Werkendam). Het plangebied kent momenteel een maatschappelijke bestemming en dat zal in het kader van de plannen worden omgezet in een bestemming wonen, waarbij het bouwvlak nagenoeg exact overlapt met het grondplan van de huidige bebouwing (kerk).

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied ligt op zandige overslaggronden (crevasse) van de Merwede, afgezet gedurende de Sint Elizabethsvloeden in de 15e eeuw. In de ondergrond, op een verwachte diepte van circa 5 m -mv loopt de beddinggordel van Gorkum-Arkel, die actief was in het Neolithicum. Het plangebied ligt aan de rand van de historische kern van Sleeuwijk, wat ook wordt bevestigd door historische kaarten, al lijkt het plangebied zelf pas in de loop van de 20e eeuw bebouwd, met name met de kerk uit de jaren 1970. Sleeuwijk is ontstaan op de zandige overslaggronden, vandaar ook de toponiem 't Zand. Voor de historische kern geldt een hoge archeologische verwachting. Voor de diepere stroomgordel geldt een middelhoge verwachting.

Bij het veldonderzoek zijn de zandige afzettingen aangetroffen, met een bewerkte bovengrond, die kenmerken had van oude woongronden elders in het land van Heusden en Altena. Dit strookt met de ligging in de historische kern. Ter hoogte van het huidige kerkgebouw ligt een afdekkend pakket met een maximale dikte van circa 60 cm. Dat betekent dat de verstoring onder het bestaande kerkgebouw (85 cm -mv) tot in de oorspronkelijke bouwvoor reikt. Op een dieper niveau (vanaf 0,1 m +NAP) zouden archeologische resten nog intact kunnen zijn. Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van een eventuele oudere stroomgordel in de ondergrond, is één boring dieper doorgezet. Op een diepte van circa 290 cm -mv ging het zand erosief over in grijs gereduceerde, zwak siltige komklei en daaronder in veen.

Op basis van de resultaten van het onderzoek blijkt dat in het plangebied (mogelijk) archeologische bewoningsresten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd voorkomen. Om verstoring te voorkomen wordt geadviseerd om de toekomstige bodemingrepen te beperken tot de bestaande verstoringsdiepte onder het kerkgebouw. Indien planaanpassing niet mogelijk is, wordt aanbevolen verder archeologisch onderzoek uit te voeren om te bepalen of werkelijk archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud.....	4
1 Inleiding	5
1.1 Kader	5
1.2 Administratieve gegevens.....	6
1.3 Doel- en vraagstelling	6
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Methode	8
2.2 Aardkundige situatie	8
2.3 Archeologische gegevens.....	9
2.4 Historische situatie	11
2.5 Huidige situatie.....	12
2.6 Toekomstige situatie	13
2.7 Gespecificeerde archeologische verwachting	13
3 Veldonderzoek	15
3.1 Methode	15
3.2 Resultaten	15
3.3 Synthese	17
4 Conclusies en advies.....	18
4.1 Conclusie	18
4.2 Advies.....	18
4.3 Tot slot.....	19
Literatuur	20
Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices	21

1 Inleiding

1.1 Kader

Aanleiding

In opdracht van Van Diest Advies & Ontwikkeling heeft RAAP in januari 2019 een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek (verkennend booronderzoek) uitgevoerd voor het plangebied Rijksstraatweg 22 te Sleenwijk in de gemeente Altena (zie figuur 1).

Het onderzoek vond plaats in het kader van een bestemmingsplanwijziging.

Juridisch en beleidskader

Het uitgangspunt voor dit onderzoek wordt gevormd door het wettelijk en beleidsmatig kader voor de ruimtelijke ordening en monumentenzorg. De gemeente is de bevoegde overheid die een besluit zal nemen over hoe om te gaan met de eventueel aanwezige archeologische waarden.

Op de archeologiekaart van de (voormalige) gemeente Werkendam ligt het plangebied grotendeels in een zone die is aangemerkt als historische kern. In het bestemmingsplan “Kern Sleenwijk” is dit verankerd als dubbelbestemming waarde – archeologie 1.¹ In de bijbehorende planregels is opgenomen dat bebouwing dieper dan 30 cm of groter dan 50 m² niet is toegestaan.

Het plangebied kent momenteel een maatschappelijke bestemming en dat zal in het kader van de plannen worden omgezet in een bestemming wonen. De oppervlakte hiervan overschrijdt de vrijstellingsgrenzen, zodat archeologisch onderzoek nodig is om de invloed van de toekomstige bodemingrepen op het verwachte bodemarchief te bepalen.

Kwaliteitsborging

De werkzaamheden zijn uitgevoerd onder certificaat BRL4000, conform artikel 5.4 van de Erfgoedwet. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.1), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), is door de minister aangewezen als norm. Voorafgaand aan het onderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) en is het onderzoek gemeld in ARCHIS3.

RAAP is gecertificeerd voor de protocollen 4001 Programma van Eisen, 4002 Bureauonderzoek, 4003 Inventariserend veldonderzoek (landbodems), onderdelen proefsleuven en overig, 4004 Opgraven (landbodems) en 4006 Specialistisch onderzoek.

Zie bijlage 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

¹ https://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0870.02BP1045kernSLWK-VA01/r_NL.IMRO.0870.02BP1045kernSLWK-VA01_2.22.html

1.2 Administratieve gegevens

Type onderzoek	Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek (verkennd booronderzoek)
Opdrachtgever	Van Diest Advies & Ontwikkeling
Bevoegde overheid	Gemeente Altena
Plaats	Sleeuwijk
Gemeente	Altena
Provincie	Noord-Brabant
Centrumcoördinaten (X/Y)	125478/425230
Toponiem	Rijksweg
Kadastrale gegevens	gemeente Werkendam, sectie S, nr. 3038
Oppervlakte plangebied	1300 m ²
Afbakening plangebied	Tijdens onderhavig onderzoek is het plangebied inclusief een zone van 500 m rondom het plangebied onderzocht.
Onderzoekperiode	januari 2019
Uitvoerder	RAAP Zuid
Projectleider	ir. G.R. Ellenkamp
Projectmedewerkers	-
RAAP-projectcode	SLERI
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer	4659204100
Beheer en plaats documentatie	RAAP regio Zuid te Weert

Tabel 1. Administratieve gegevens.

1.3 Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het archeologisch vooronderzoek is het vaststellen van de archeologische waarde van het terrein, dan wel de archeologische vindplaats. Daartoe wordt informatie verzameld over bekende en verwachte archeologische resten teneinde een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiertoe is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd:

- Hoe ziet de geo(morfo)logische en/of bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
- Welke gegevens met betrekking tot archeologische complexen in en rond het plangebied zijn reeds bekend?
- Wat was het historisch landgebruik van het plangebied en wat is het landgebruik nu en wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?
- Wat is de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied? En wat zijn hiervan de prospectiekenmerken?
- Waar en op welke diepte bevinden zich de archeologisch interessante lagen?
- Dient op basis van de resultaten van het veldonderzoek de gespecificeerde archeologische verwachting te worden bijgesteld?

- Is de bodemopbouw in het plangebied zodanig (intact) dat archeologisch vervolgonderzoek zinvol is?

Algemeen

- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?
- Op welke wijze kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?
- Met de inzet van welke zoekmethoden kunnen de verwachte archeologische resten systematisch opgespoord worden (zoeksleuven, booronderzoek, veldkartering, geofysisch etc.)?



Figuur 1. Aanduiding plangebied (rood). Inzet: ligging in Nederland (ster).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek dient ervoor om - op basis van verschillende bronnen - inzicht te krijgen in de genese van het landschap, de bodemopbouw en de sporen die het menselijk gebruik in de loop van de tijd heeft achtergelaten. Met behulp van deze gegevens wordt een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld.

Naast de conform de KNA verplichte bronnen is door de gebiedsexperts van RAAP een beredeneerde keuze gemaakt uit betrouwbare bronnen die voor de archeologische verwachting relevante informatie bevatten (zie bijlage 2 voor de motivering). Daarvoor is gebruik gemaakt van de landelijk en voor RAAP digitaal beschikbare archieven. Voor de beschrijving van de historische situatie is gebruik gemaakt van hiervoor relevante informatiedragers. Voor de actuele metadata van de verzamelde gegevens (gemeente, plaats, etc.) wordt verwezen naar het van toepassing zijnde data-archief.

2.2 Aardkundige situatie

Het plangebied ligt in een gebied met volgens de geologische kaart² de formatie van Echteld en/of Nieuwkoop (rivierklei en -zand met inschakelingen van veen), wat een komgebied representeert. Dit wordt omsloten door zones met formatie van Echteld (rivierklei en -zand), die overeenkomen met de stroomgordels. Op de geomorfologische kaart³ is het plangebied niet gekarteerd (bebouwd gebied), maar is te verwachten dat het behoort tot een rivierkom en oeverwalachtige vlakke.

Volgens de paleogeografische kaart⁴ ligt het plangebied op de rand van de beddinggordel van Gorkum-Arkel, een voormalige rivierloop die tot 4300 BC (Neolithicum) actief was. Daarna behoorde het gebied tot het komgebied van de Merwede. Daardoor is de beddinggordel afgedekt geraakt en ligt nu op een verwachte diepte van 3 tot 5 m –mv.⁵ In het Dinoloket is circa 150 meter ten noordwesten van het plangebied een geologische boring geregistreerd,⁶ waarbij op 6 m –mv zand is aangetroffen, afgedekt door lagen veen en klei. Op 200 meter ten zuiden van het plangebied is in een geologische boring⁷ op 5 m –mv beddingzand aangetroffen.

Op de paleogeografische kaart is verder te zien dat een inbraakgeul (Bijteliskil) vanuit de Biesbosch het tracé van de voormalige beddinggordel volgt. Hierlangs is tijdens de Sint Elizabethsvloeden in de 15e eeuw zeewater het gebied binnen gedrongen, waarbij een getijdendek is afgezet. Ook vanuit de Merwede zijn doorbraken geweest, waarbij rondom Sleeuwijk over grote oppervlaktes zand is afgezet. Deze zandplaten kennen een relatief hoge ligging, zoals ook te zien op het Actueel Hoogtebestand Nederland⁸ (zie figuur 2). Dat het hier om relatief jonge sedimenten gaat blijkt ook uit de bodemkaart⁹ waarop de zandige gronden rondom Sleeuwijk zijn gekarteerd als kalkhoudend. En omdat weinig bodemvorming heeft plaatsgevonden, betreft het zogenaamde vaaggronden (code Zn50A).

² Weerts, e.a., 2006

³ Digitaal geraadpleegd.

⁴ Cohen & Stouthamer, 2012.

⁵ Volgens de archeologiekaart: Ellenkamp, 2010.

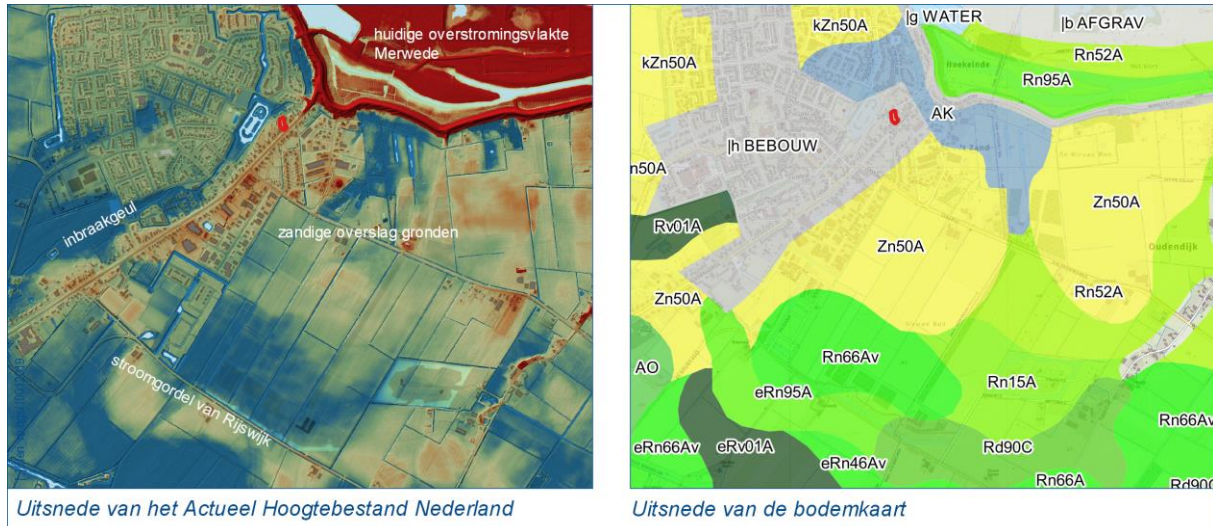
⁶ [https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens Boring B38G0472](https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens/Boring%20B38G0472).

⁷ [https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens Boring B44E0105](https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens/Boring%20B44E0105).

⁸ <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

⁹ Digitaal geraadpleegd.

De historische kern van Sleeuwijk is gebouwd op deze relatief hooggelegen zandgronden, die gezien kunnen worden als het eerste archeologisch relevante niveau aan of direct onder het maaiveld. De afgedekte stroomgordel op 3 tot 5 m –mv vormt het tweede archeologische niveau.



Figuur 2. Overzicht van de landschappelijke context, aan de hand van uitsneden van het AHN en de bodemkaart. Het plangebied aangeduid in rood.

2.3 Archeologische gegevens

Gemeentelijk archeologiebeleid

Bestemmingsplan	dubbelbestemming 'waarde-archeologie 1' geldt voor de historische kern en dubbelbestemming 'waarde-archeologie 5' geldt voor de stroomgordel.
Gemeentelijke archeologie kaart (geactualiseerde versie ¹⁰)	Het plangebied behoort voor het grootste deel tot de historische kern van Sleeuwijk (zie figuur 3), wat als archeologische vindplaats beschouwd kan worden. Het zuidwestelijke deel van het plangebied behoort tot een zone met een middelhoge archeologische verwachting, vanwege de aanwezigheid van de voormalige stroomgordel in de ondergrond. Het plangebied ligt in een zone met zoetegetijdenkleidek, resulterend in onzekerheid ten aanzien van de archeologische verwachting.

Tabel 2. Overzicht van het geldende archeologiebeleid en achterliggende verwachtingskaart.

Bekende archeologische gegevens

In de directe omgeving van het plangebied zijn geen archeologische monumenten bekend (zie ook figuur 3). Circa 250 meter ten westen van het plangebied is wel een vindplaats bekend (zaakidentificatienummer 2769020100). Het betreft de vondst van een weefgewicht met een onbekende datering, gevonden bij graafwerkzaamheden in de jaren 1970. Vanwege de ligging aan de rand van het Bijtelskil, is het lastig om hier betekenis aan toe te kennen, omdat het ook om verspoeld materiaal kan gaan. Verder blijkt uit figuur 3 dat het plangebied ligt op de zuidrand van de historische bewoningskern van Sleeuwijk. Dit dorp is ontstaan langs de zuidelijke oever van de Merwede, nabij het veer met Gorinchem en dateert uit de 14^e eeuw.¹¹ In ieder geval vanaf deze tijd zijn in de historische kern dus bewoningssporen te verwachten.

¹⁰ Ellenkamp, 2018

¹¹ Ellenkamp, 2010; p.68.

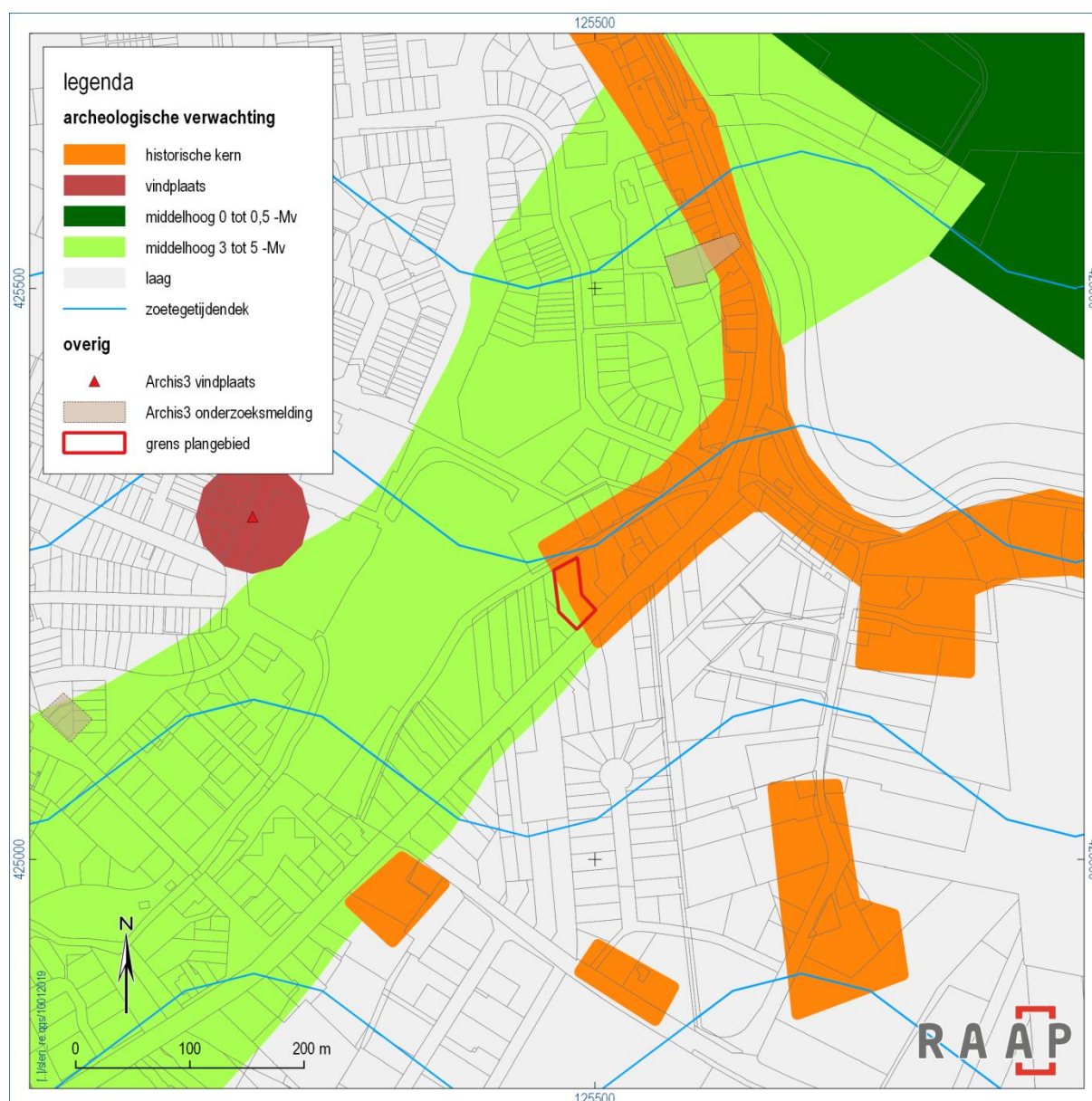
Eerder in de omgeving uitgevoerd onderzoek volgens ARCHIS3

Zaakid.nr.	Resultaat/advies	Opmerking
2358789100	Verkennend booronderzoek uit 2012, waarbij de zanden van de 15 ^e -eeuwse Merwede-doorbraken zijn aangetroffen.	Circa 450m ten zuidwesten van het plangebied.
3980279100	Bureauonderzoek uit 2015. Resultaat onbekend.	Circa 300m ten noorden van het plangebied.

Tabel 3. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.

Bekende archeologische gegevens uit andere bronnen

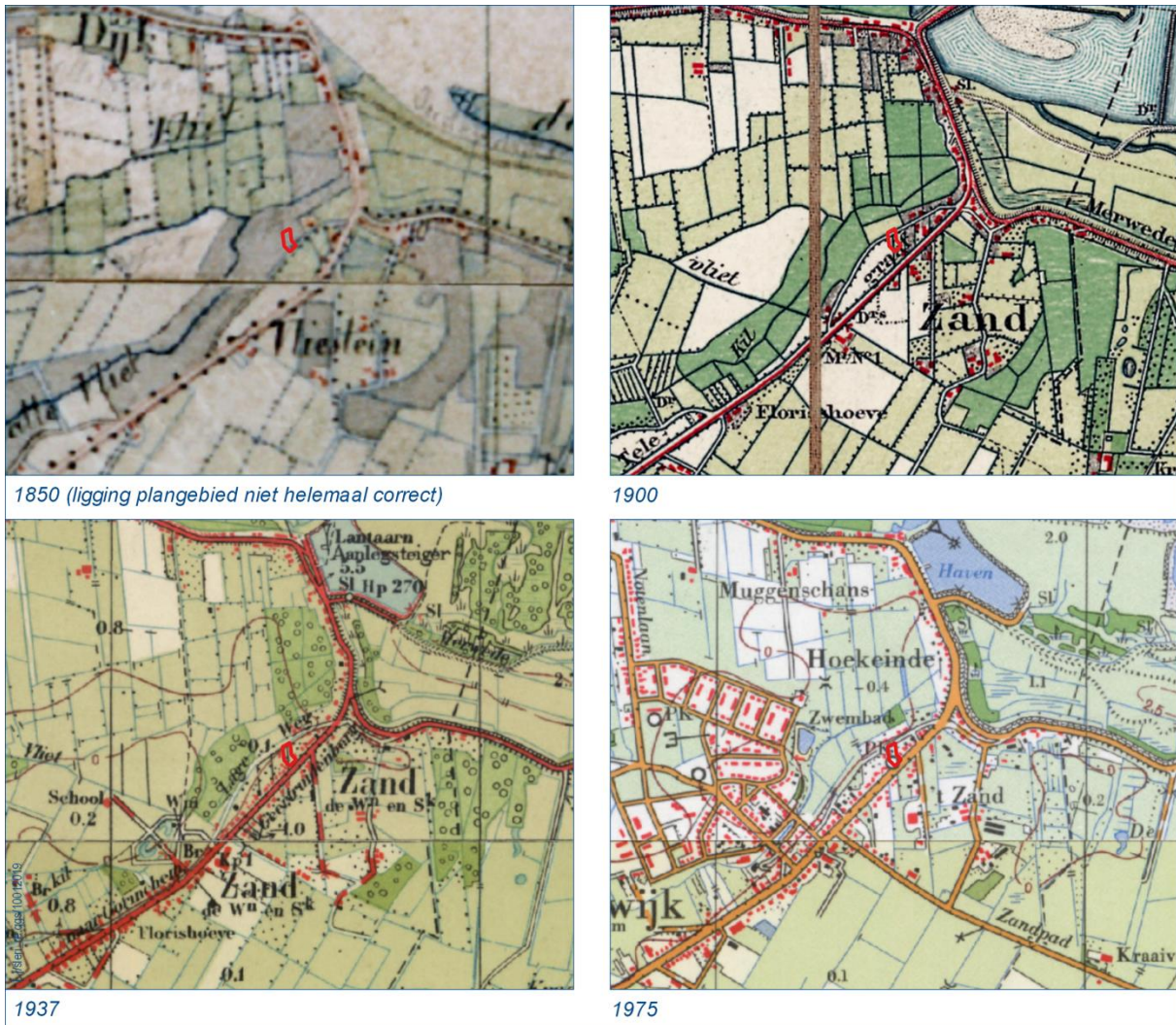
Voor aanvullende gegevens is contact gezocht met dhr. Van Tilborg van de Archeologische Vereniging Land van Heusden en Altena. Hij heeft aangegeven wegens vakantie niet in staat te zijn input te leveren. Daarom is teruggevallen op de recent geactualiseerde archeologiekaart van de gemeente.



Figuur 3. Overzichtkaart archeologische gegevens uit de directe omgeving van het plangebied.

2.4 Historische situatie

Op basis van historische kaarten kan inzicht worden verkregen in de het historisch gebruik van een gebied van na de late middeleeuwen tot begin 20e eeuw. In die periode was men veel meer dan nu gebonden aan de (on)mogelijkheden die het natuurlijke landschap bood voor bewoning en andere vormen van landgebruik. Het historisch gebruik zegt daarmee iets over de archeologische potentie van het gebied. Daarnaast kan het informatie leveren over eventuele bodemverstoringen die in het verleden hebben plaats gevonden.



Figuur 4. Overzicht van historische kaarten (geraadpleegd via <http://www.topotijdreis.nl>).

Uit deze analyse blijkt dat het plangebied omstreeks 1850 nog onbebouwd was, al is de ligging van het plangebied op deze kaart niet helemaal correct (zie figuur 4). Even ten noorden van het plangebied was wel bebouwing aanwezig, zoals deze ook staat aangegeven op de kadastrale minuutplan die is gebruikt voor het begrenzen van de historische bewoningskernen¹² op de gemeentelijke verwachtingskaart.¹³ Omstreeks 1900 lijkt ook in het plangebied sprake van bebouwing en omstreeks

¹² Geraadpleegd via <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>.

¹³ Ellenkamp, 2010.

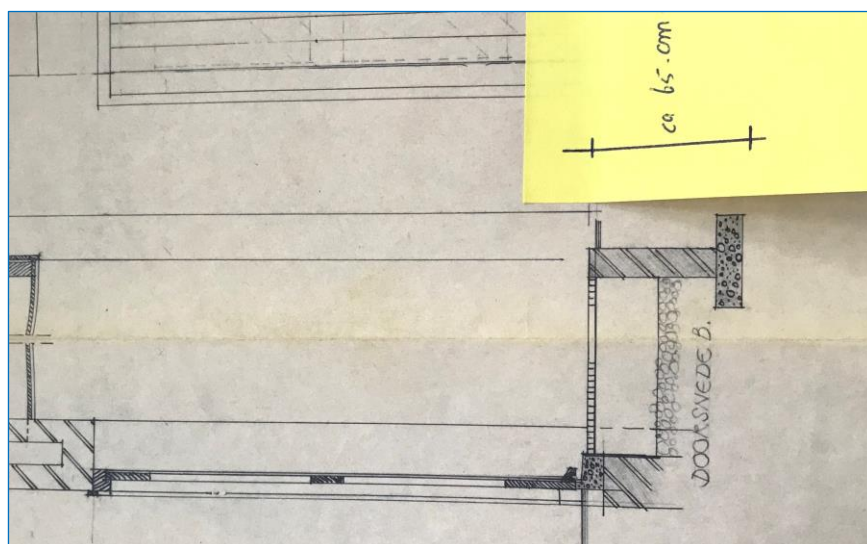
1937 is het plangebied deel van het bebouwingslint dat zich uitstrekt richting het zuiden langs de huidige Rijksstraatweg. Opmerkelijk is het toponiem “t Zand”, duidend op de zandige afzettingen ontstaan door de doorbraken van de Merwede, die door de hogere ligging voor bewoning geschikt waren. In deze periode lijkt het plangebied zelf onbebouwd. Pas in 1970 verschijnt op de topografische kaarten het symbool voor de kerk die nog altijd in het plangebied aanwezig is.

2.5 Huidige situatie

Aan de hand van actuele gegevens van recente luchtfoto's, Google Street View, locatiebezoek en navraag bij de opdrachtgever zijn de onderstaande zaken over de huidige situatie te melden.

Huidig grondgebruik	Bebouwd met een kerk aan de Rijksstraatweg en de noordelijke helft is onbebouwd.
Hoogteligging maaiveld	0,89 m +NAP ter hoogte van het kerkgebouw en via een steilrand overgaand naar 0,30 m +NAP in het onbebouwde noorden. Sommige omringende percelen kennen een vergelijkbaar abrupt hoogteverschil. Ophoging ten behoeve van de bebouwing lijkt de meest logische verklaring.
Grondwatertrap of -stand	Niet gekarteerd op de bodemkaart. Tijdens eerder uitgevoerd bodemonderzoek ¹⁴ in november 2018 werd het grondwater aangetroffen op circa 1 m –mv.
Milieutechnische condities	Bij het bodemonderzoek ¹⁴ werd geen verontreiniging aangetroffen.
Aanwezige constructies (funderingen, kelders e.d.)	Volgens constructietekeningen van het bestaande kerkgebouw ¹⁵ zit de onderkant van de fundering op circa 65 cm beneden peil (zie figuur 5). Uitgaande van 20 cm funderingszand, zal de bodem tot circa 85 cm –mv verstoord zijn. Indien sprake is van ophoging, dan zal de verstorende grotendeels daarin hebben plaatsgevonden.
Locatie en diepte van kabels/leidingen	Vanaf de Rijksstraatweg lopen op drie plekken huisaansluitingen naar het bestaande gebouw.

Tabel 4. Overzicht van de huidige situatie van het plangebied.



Figuur 5. Deel van de bouwtekening, waarop de funderingsdiepte is bepaald.

¹⁴ Bakker, 2018.

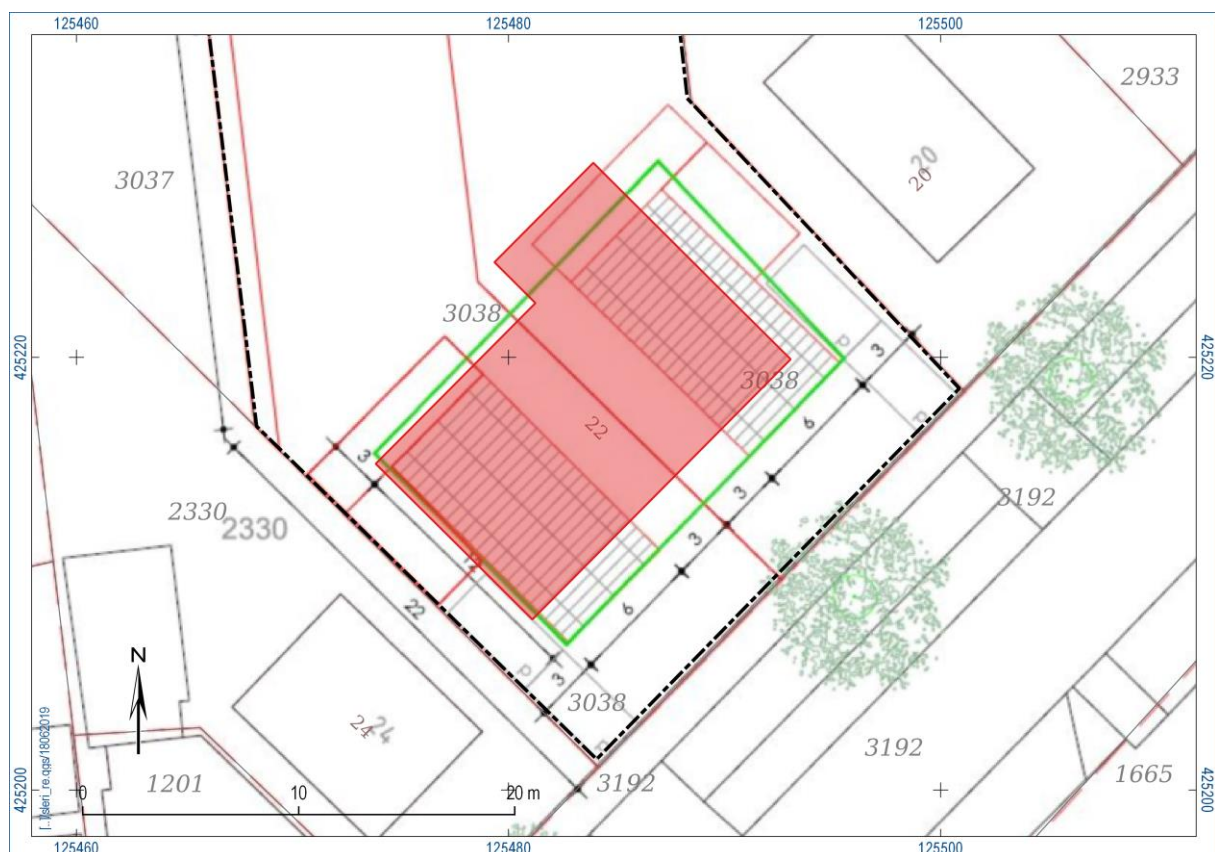
¹⁵ Papieren exemplaren in het bezit bij de opdrachtgever.

2.6 Toekomstige situatie

Uit navraag bij de opdrachtgever is het volgende gebleken over de toekomstige situatie:

Aard	Sloop van de bestaande kerk, gevolgd door woningbouw met tuin op twee percelen.
Omvang en diepte	Bij de sloop worden de bestaande opstal incl. funderingen (dus tot 65 tot 85 cm –mv) en tegels rondom verwijderd. Daarna worden twee woningen gebouwd. De exacte is op dit moment nog niet bekend, aangezien de locatie na de bestemmingsplanwijziging wordt verkocht als twee bouwkvavels. Wel is duidelijk dat het gezamenlijk toekomstige bouwvlak nagenoeg exact samenvalt met het grondplan van het huidige kerkgebouw (zie figuur 6). De precieze bouwwijze hangt mede af van de uitkomsten van dit archeologisch onderzoek.
Involed op maaiveld en grondwater	Nihil, aangezien eigenlijk geen wijziging wordt aangebracht t.o.v. de huidige situatie (herbouw op dezelfde locatie, voor het overige tuin).
Toekomstig gebruik	Bewoning

Tabel 5. Overzicht van de toekomstige situatie.



Figuur 6. Huidig kerkgebouw (roze) geprojecteerd op het nieuwe bouwvlak (groen).

2.7 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van de tijdens het bureauonderzoek verzamelde gegevens is een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld. Deze geeft inzicht in de aard en de ouderdom (inclusief omvang en uiterlijke kenmerken), (diepte)ligging, en gaafheid van eventueel aanwezige archeologische resten.

In de ondergrond van het plangebied ligt een oude stroomgordel van een rivierloop die actief was tot in het Neolithicum. Na de actieve periode vormden de zandige beddingafzettingen met flankerende

zavelige oeverwallen, geschikte woonlocaties in het rivierengebied. Omdat de betreffende stroomgordel relatief beperkt van omvang is, wordt hieraan een middelhoge archeologische verwachting toegekend. De afzettingen en eventueel daarin aanwezige archeologische resten worden verwacht vanaf een diepte van 3 m –mv, maar bevinden zich op basis van geologische boringen in de omgeving waarschijnlijk nog dieper. Indien aanwezig zullen archeologische resten, vanwege de afdekking naar verwachting goed bewaard zijn gebleven.

Nadat de stroomgordel verlaten was, behoorde het gebied tot de komgronden van de Merwede. Dit blijkt ook uit de pakketten klei en veen die bij geologische boringen zijn aangetroffen. In deze natte, moerassige context was bewoning niet mogelijk. Daarom geldt voor deze sedimenten een lage archeologische verwachting.

Vanaf de 14^e eeuw is het dorp Sleeuwijk tot ontwikkeling gekomen langs de oever van de Merwede. En vanaf de 15^e eeuw ook op de na de rivierdoorbraken tijdens de Sint Elizabethsvloeden ontstane zandige afzettingen die de veen en klei afdekken. Deze zanden liggen nu nog aan het maaiveld. Voor de historische kern geldt vanaf het maaiveld een hoge verwachting voor bebouwingsresten, in ieder geval vanaf de 14^e eeuw. In het plangebied lijkt begin 1900 sprake te zijn geweest van historische bebouwing tegen de huidige Rijksstraatweg. De bouw van de huidige kerk heeft hier mogelijk een versturende invloed op gehad (tot circa 85 cm –mv). Tenzij het terrein is opgehoogd voorafgaand aan de bouw, dan liggen historische bebouwingsresten mogelijk onder de ophoging afgedekt.

3 Veldonderzoek

3.1 Methode

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond uit een verkennend booronderzoek en is uitgevoerd op 15 januari 2019. De gevolgde onderzoeksmethode voor het veldwerk is bepaald op basis van de resultaten van onderhavig bureauonderzoek. Het verkennend veldonderzoek had tot doel het verkrijgen van inzicht in de bodemgesteldheid, de mate van bodemverstoring en de diepteligging van het verwachte archeologische niveau in het plangebied. Daarmee wordt de gespecificeerde archeologische verwachting getoetst en waar nodig aangepast en kunnen uitspraken worden gedaan over de gaafheid van archeologisch relevante niveaus.

Daartoe zijn 4 boringen zo optimaal mogelijk verspreid geplaatst (figuur 7). Er is geboord tot maximaal 350 cm -mv met een Edelmanboor (7 cm) en een gutsboor (3 cm). De boringen zijn tijdens het veldwerk lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) digitaal beschreven in het boorbeschrijvingssysteem van RAAP (Deborah; zie bijlage 3) en met behulp van GPS ingemeten. Van alle boringen is de hoogte bepaald met behulp van het AHN.

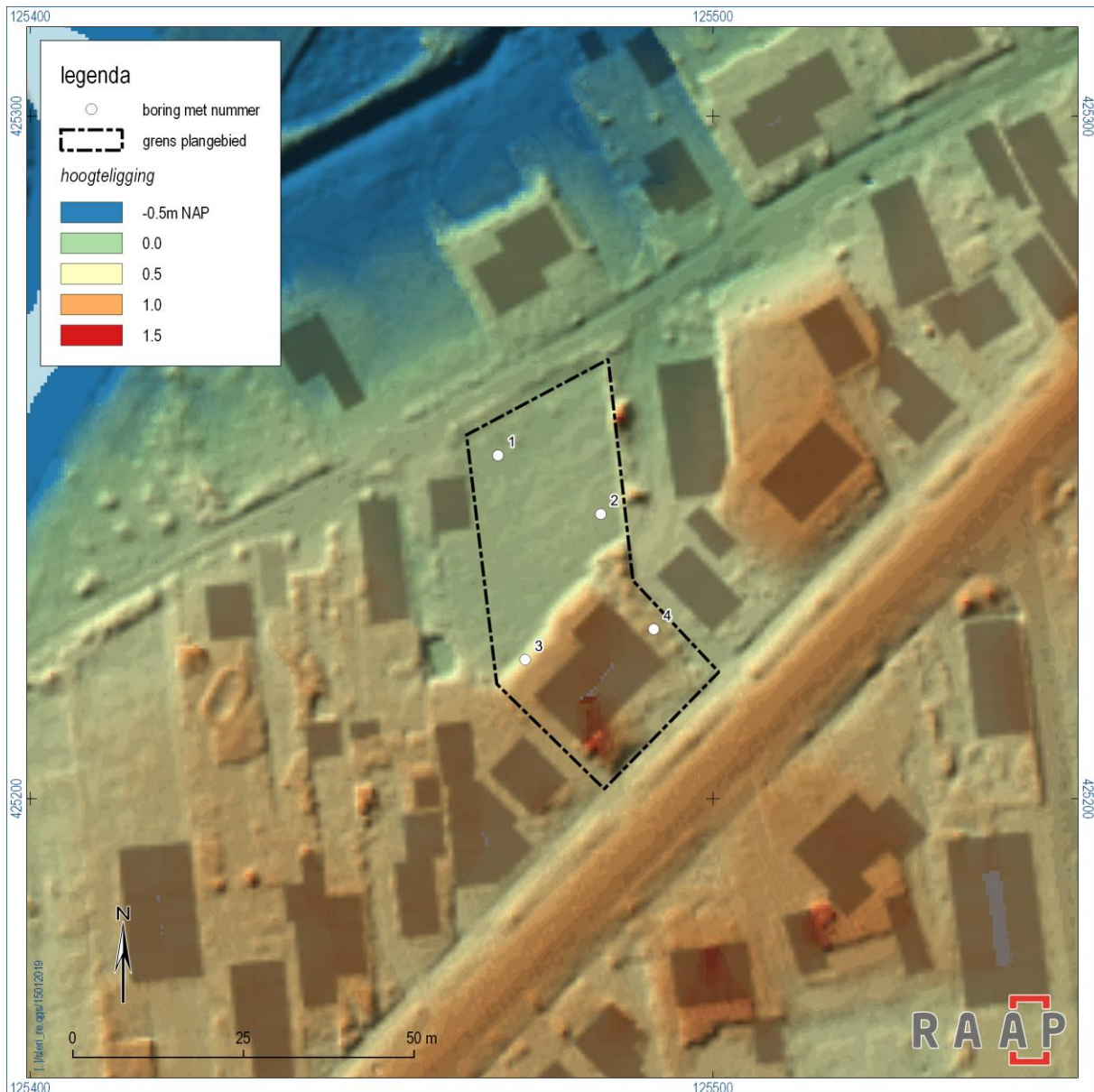
Hoewel het onderzoek een verkennend onderzoek betreft, is het opgeboorde materiaal in het veld door middel van versnijding gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken).

3.2 Resultaten

Tijdens het veldonderzoek bleek dat het hoogteverschil zoals vastgesteld op basis van het AHN, ook in het veld duidelijk herkenbaar is. Het kerkgebouw staat op een duidelijke verhoging, zowel ten opzichte van het peil van de achterliggende tuin als de wegberm aan de voorzijde. Boringen 3 en 4 zijn in de verhoging gezet. En daaruit is gebleken dat inderdaad sprake is van een opgebracht pakket, zoals werd vermoed op basis van het bureauonderzoek. De ophoging bestaat uit een pakket donker (grijs)bruine zavel (sterk zandige leem), met zandbrokken en schelpen. Het pakket was in boring 3 circa 50 cm dik en in boring 4 circa 35 cm dik. Beide boringen lagen echter niet op het hoogste deel van de ophoging (zie ook figuur 6), zodat wordt verwacht dat de maximale dikte van de ophoging tenminste 60 cm bedraagt.

Onder het opgebrachte pakket bevond zich na een scherpe overgang de bodem zoals die ook in boringen 1 en 2 werd aangetroffen. Het betreft een donker bruingrijze, zwak humeuze, regelmatig geploegde A-horizont in matig fijn, zwak grindig zand. In boringen 3 en 4 was deze begraven bouwvoor nog circa 20 cm dik, in boring 1 en 2 bedroeg de dikte circa 35 cm. Daaronder (op gemiddeld 0,10 m +NAP) werd een iets lichtere (donker geelbruine) laag aangetroffen. Omdat deze laag behalve zwakke B-vorming ook kenmerken van bodembewerking had, is deze als AB-horizont aangemerkt. Zowel de A- als AB-horizont werden gekenmerkt door een aanzienlijke bijmenging met houtskool, verbrande leem, (zachte) baksteenfragmenten en in boringen 3 en 4 ook geglazuurd aardewerk uit de nieuwe tijd. Deze kenmerken, samen met de bewerkte bovengrond, duiden op (langdurige) menselijke bewoning en bevestigen de ligging van het plangebied in de historische bewoningskern. De bodem neigt zelfs naar

een zogenaamde oude woongrond, zoals die in het riviergebied in historische kernen wel meer wordt aangetroffen.¹⁶



Figuur 7. Ligging van de boringen geprojecteerd op het AHN.

In boringen 2 en 4 werd op een dieper niveau nog een iets lemigere geelbruine BC-horizont vastgesteld. Daaronder bevond zich via een abrupte overgang de licht (grijs/bruin)gele C-horizont, bestaande uit grof zand. De grove fractie en slechte sortering hiervan vormen een aanwijzing dat dit sediment door de rivier is afgezet. Het zou geïnterpreteerd kunnen worden als beddingzand, maar gezien de resultaten van het bureauonderzoek betreft het waarschijnlijk overslag/crevasse-afzettingen gerelateerd aan de 15^e-eeuwse dijkdoorbraken van de Merwede. Op circa 1 m beneden het (oorspronkelijk) maaiveld werd het grondwater aangetroffen.

¹⁶ O.a. Ellenkamp, 2013.

Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van een eventuele oudere stroomgordel in de ondergrond, is boring 3 dieper doorgezet. Daaruit bleek dat het zand naar beneden toe fijner werd. Vermoedelijk betreft het hier nog steeds het overslag/crevasse-zand. Op een diepte van circa 290 cm -mv ging het zand erosief over in grijs gereduceerde, zwak siltige komklei. De erosieve grens wijst op een zeer plotse aanvoer van het bovenliggende zand, wat pleit voor een interpretatie als crevasse-zand. Op circa 335 cm -mv ging de klei over in donkerbruin veen. Vanwege de vacuümzuigende werking van het grondwater, was het echter lastig om de diepte heel exact te bepalen en moest de boring ook worden gestaakt.

3.3 Synthese

Al bij al wijzen de veldresultaten op (langere) menselijke bewoning van de zandige overslag/crevasse-afzettingen in het gebied. Dit strookt met de ligging in de historische kern. De bodem is weliswaar tot in de AB-horizont verploegd, maar op basis van het booronderzoek is onmogelijk om te bepalen of dit een recente verstoring betreft of juist hoort bij het menselijk gebruik. In de tuin in het noorden van het plangebied ligt de bouwvoor direct aan het maaiveld. Ter hoogte van het huidige kerkgebouw ligt een afdekkend pakket met een maximale dikte van circa 60 cm. Dat betekent dat de verstoring onder het bestaande kerkgebouw (85 cm -mv) tot in de oorspronkelijke bouwvoor reikt. Op een dieper niveau zouden archeologische resten nog intact kunnen zijn.

4 Conclusies en advies

4.1 Conclusie

Op grond van de onderzoeksresultaten kan geconcludeerd worden dat in het plangebied de bodem als gevolg van (langdurig) menselijk gebruik kenmerken van een oude woongrond heeft gekregen. De bovenste 50 tot 80 cm van de in de 15^e eeuw afgezette zandige overslag/crevasse-afzettingen in het gebied zijn verploegd en vermengd met archeologische indicatoren zoals houtskool, verbrande leem, baksteen en fragmenten aardewerk. Dit strookt met de ligging van het plangebied in de historische kern van Sleenwijk. De bodem kent ook overeenkomsten met oude woongronden elders in het land van Heusden en Altena. Dit wijst op mogelijke bewoningssporen uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd.

In het noorden van het plangebied (tuin) liggen deze sedimenten direct aan het maaiveld. Hier is sprake van een bouwvoor en daaronder een AB-horizont die eveneens door menselijke activiteiten geroerd is. Op basis van het booronderzoek is het echter onmogelijk om te bepalen of dit een recente verstoring betreft of juist hoort bij het menselijk gebruik. Ter hoogte van het kerkgebouw in het zuiden de bodem afgedekt door een maximaal circa 60 cm dik pakket opgebrachte zavel. Dit heeft een beschermende werking gehad. De bestaande verstoring van het kerkgebouw (tot 85 cm beneden peil) reikt daardoor tot in de oorspronkelijke bouwvoor. Daaronder is de bodem niet geraakt. Bij het verwijderen van de bestaande opstal met fundering (65 tot 85 cm –mv) wordt de ongeroerde bodem dus niet geraakt. De invloed van de toekomstige verstoring is nog niet bekend, omdat het terrein na de bestemmingsplanwijzigingen verkocht wordt als twee bouwkvavels. Wel is bekend dat het toekomstig bouwvlak nagenoeg exact samenvalt met het grondplan van het huidige kerkgebouw. Zolang de toekomstige verstoringsdiepte binnen de bestaande verstoringsdiepte blijft, vindt geen bedreiging van de verwachte archeologische resten plaats.

4.2 Advies

Op basis van de resultaten van het onderzoek blijkt dat in het plangebied (mogelijk) archeologische resten voorkomen die bedreigd worden wanneer bij toekomstige woningbouw de bodem dieper verstoord wordt dan de bestaande verstoring. Daarom wordt geadviseerd om de toekomstige bodemingrepen te beperken tot de bestaande verstoringsdiepte onder het kerkgebouw (max. 85 cm – mv oftewel 0,1 m +NAP). In dat geval worden eventuele archeologische resten niet verstoord. Dat kan door de ontgravingsdiepte te beperken, of door het te bebouwen gebied nog iets op te hogen zoveel als nodig is om verstoring van het archeologisch niveau (de AB-horizont op gemiddeld 0,1 m +NAP) te voorkomen. In dat geval blijft de verwachte archeologie behouden en kan de planuitvoering zonder verder onderzoek doorgaan. Wel wordt geadviseerd de archeologische dubbelbestemming voor het gebied in dat geval te handhaven.

Indien planaanpassing niet mogelijk is, wordt aanbevolen in het kader van de Archeologische Monumentenzorg verder archeologisch onderzoek uit te voeren ter hoogte van het toekomstige bouwblok, om te bepalen of werkelijke archeologische resten aanwezig zijn. Gezien de aard van de verwachte archeologische resten (bewoningssporen uit de nieuwe tijd), wordt een gravend onderzoek hiervoor de meest geschikte methode geacht. Dit kan middels proefsleuven, maar gezien de beperkte omvang van de toekomstige ingrepen, is een archeologische begeleiding ook mogelijk. Een gravend onderzoek dient te worden uitgevoerd conform een op voorhand goedgekeurd PVE.

4.3 Tot slot

Dit rapport geeft (selectie)adviezen. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Altena, deze al dan niet over te nemen in de vorm van een (selectie)besluit.

Literatuur

- Bakker, 2018. Verkennend bodemonderzoek Rijksweg 22, Sleeuwijk. Bakker Milieuadviezen, Waalwijk.
- Cohen, K.M. & E. Stouthamer, 2012. Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta. Utrecht.
- Ellenkamp, G.R., 2010. Overvloed: een erfgoedkaart voor de gemeenten Aalburg en Werkendam. RAAP-rapport 2190. Weesp.
- Ellenkamp, G.R., 2013. Plangebieden Spijk e.o. te Wijk en Aalburg en Wielstraat e.o. te Veen, gemeente Aalburg. Archeologisch bureau- en karterend booronderzoek. RAAP-rapport 2681. Weesp.
- Ellenkamp, G.R., 2018. Update archeologiekartaal Land van Heusden en Altena. RAAP-notitie 6322. RAAP bv, Weesp.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- SIKB, 2016. Beoordelingsrichtlijn Archeologie. BRL SIKB 4000. SIKB, Gouda.
- Weerts, H., J. Schokker, K. Rijdsijk & C. Laban, 2006. Geologische overzichtskartaal van Nederland. TNO Bouw en Ondergrond, Utrecht.

Internet bronnen

- <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
- <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>
- <http://www.archeologieinnederland.nl/prospectie-op-maat>
- <https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>
- <https://www.google.nl/maps>
- <http://www.topotijdreis.nl>

Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices

Figuren:

Figuur 1. Aanduiding plangebied (rood). Inzet: ligging in Nederland (ster).	7
Figuur 2. Overzicht van de landschappelijke context, aan de hand van uitsneden van het AHN en de bodemkaart. Het plangebied aangeduid in rood.	9
Figuur 3. Overzichtskaart archeologische gegevens uit de directe omgeving van het plangebied.	10
Figuur 4. Overzicht van historische kaarten (geraadpleegd via http://www.topotijdreis.nl).	11
Figuur 5. Deel van de bouwtekening, waarop de funderingsdiepte is bepaald.	12
Figuur 6. Huidig kerkgebouw (roze) geprojecteerd op het nieuwe bouwvlak (groen).	13
Figuur 7. Ligging van de boringen geprojecteerd op het AHN.	16

Tabellen:

Tabel 1. Administratieve gegevens.	6
Tabel 2. Overzicht van het geldende archeologiebeleid en achterliggende verwachtingskaart.	9
Tabel 3. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.	10
Tabel 4. Overzicht van de huidige situatie van het plangebied.	12
Tabel 5. Overzicht van de toekomstige situatie.	13

Bijlagen:

Bijlage 1: Tijdschaal
Bijlage 2: Motivatie geraadpleegde bronnen
Bijlage 3: Boorbeschrijvingen.

Bijlage 1. Tijdschaal

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
			450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

label1_standaard_Archeologisch_RAAP_2014

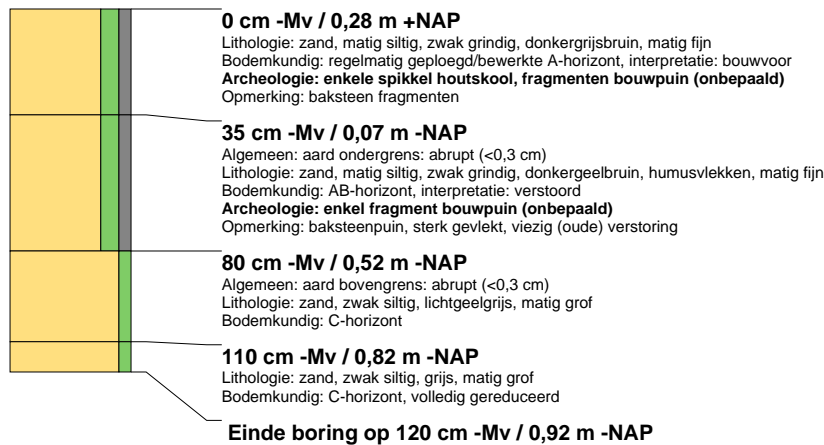
Bijlage 2. Motivatie geraadpleegde bronnen

LS03 en LS04, motivatie voor de keuze van de geraadpleegde bronnen (+ indien van toepassing)

Bron	Geraadpleegd en afgebeeld/beschreven	Geraadpleegd, niet afgebeeld	Niet beschikbaar voor dit plan-/onderzoeksgebied	Bevat geen (nieuwe) relevante informatie	Opmerking
Bodemkaart van Nederland	x				
Geologische kaart van Nederland	x				
Geomorfologische kaart van Nederland	x				
Gedetailleerde bodemkaarten				x	
DINO	x				
Gegevens milieukundig bodemonderzoek	x				
Actueel Hoogtebestand Nederland	x				
Lucht- en satellietfoto's		x			
Topografische kaart van Nederland	x				
Oud(st)e kadasterkaarten	x				
Historische kaarten van Nederland	x				
Beeldmateriaal bouwhistorie				x	
Archeologische en cultuur-historische rapportages	x				
Archieven (RAAP)	x				
Eigenaar en gebruiker	x				
AMK	x				
ARCHIS	x				
CHW		x			
Literatuur (arch./aardwet.)	x				
Gebiedsgerichte specialisten				x	
Amateurarcheologen				x	
Gemeentelijke waarden- of verwachtingskaart	x				
Archeologisch depot				x	

boring: SLERI-1

beschrijver: RE, datum: 15-1-2019, X: 125.469, Y: 425.250, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 38G, hoogte: 0,28, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Werkendam, plaatsnaam: Sleeuwijk, opdrachtgever: Van Diest Advies, uitvoerder: RAAP Zuid



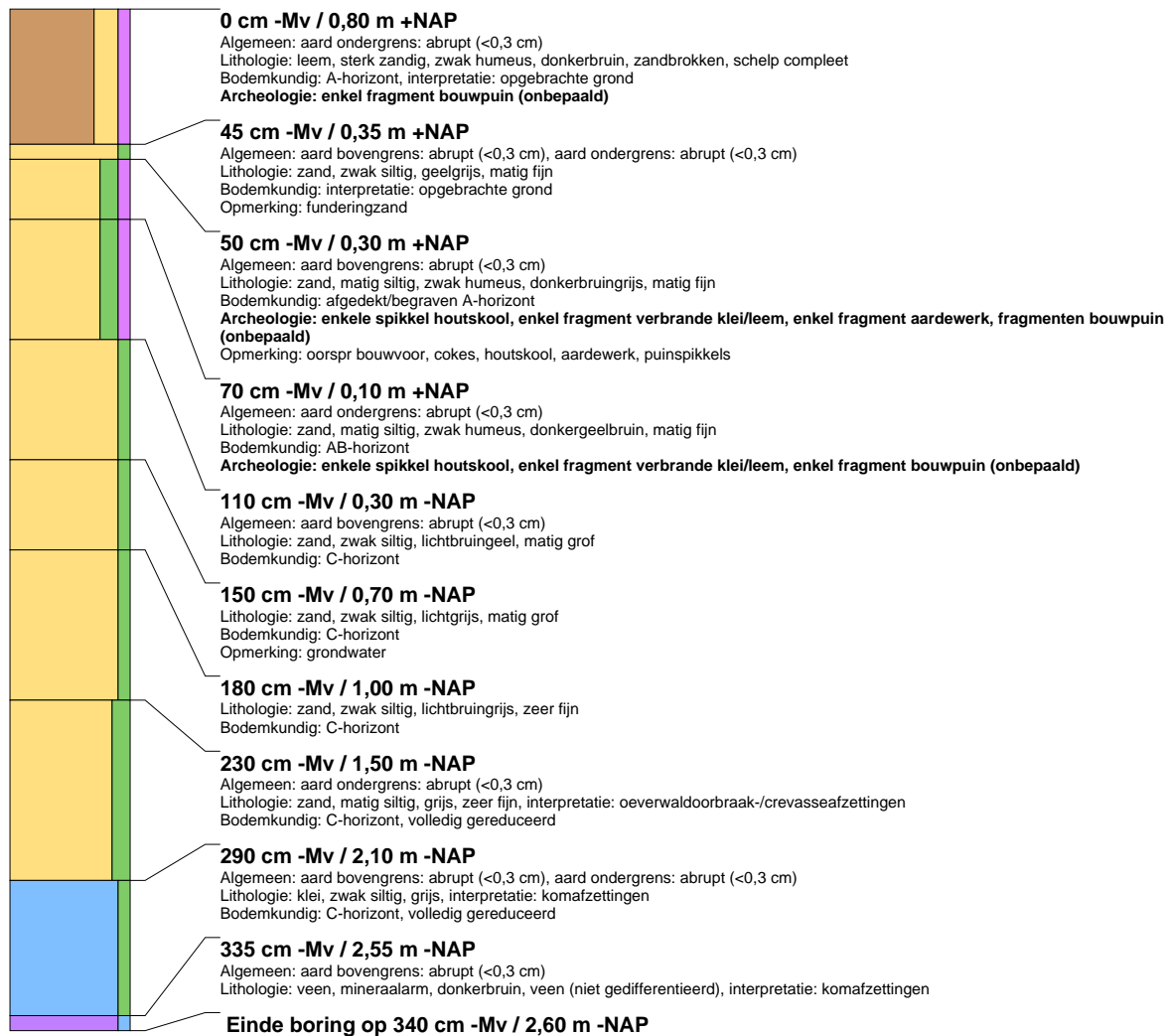
boring: SLERI-2

beschrijver: RE, datum: 15-1-2019, X: 125.484, Y: 425.242, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 38G, hoogte: 0,32, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Werkendam, plaatsnaam: Sleeuwijk, opdrachtgever: Van Diest Advies, uitvoerder: RAAP Zuid



boring: SLERI-3

beschrijver: RE, datum: 15-1-2019, X: 125.472, Y: 425.220, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 38G, hoogte: 0,80, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Werkendam, plaatsnaam: Sleeuwijk, opdrachtgever: Van Diest Advies, uitvoerder: RAAP Zuid, opmerking: in flank/talud van ophoging, boring gestaakt want agv vacuümzuiging niet meer uit het gat te krijgen



boring: SLERI-4

beschrijver: RE, datum: 15-1-2019, X: 125.491, Y: 425.225, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 38G, hoogte: 0,74, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Brabant, gemeente: Werkendam, plaatsnaam: Sleeuwijk, opdrachtgever: Van Diest Advies, uitvoerder: RAAP Zuid

